

BUREN

Een Oranje Erfenis

Track 1 – Kornedijk

Welkom in Buren, leuk dat je met me meeloopt! Wist je dat deze stad een echte Oranjestad is? Willem van Oranje-Nassau trouwde hier met Anna van Buren, en kreeg zo het rijke graafschap Buren in handen.

Maar daar hield hij het niet bij. Hij trouwt wel vier keer, en kreeg in totaal vijftien kinderen. Wie zou Willem van Oranje opvolgen...en wie kreeg zijn erfenis? Dat is een spannend verhaal. Ik ga je er hier in Buren alles over vertellen. Ga je mee?

Om te beginnen lopen we hier de Kornedijk op, richting het centrum.

Wist je trouwens dat Koning Willem-Alexander in 1986 aan de Elfstedentocht meedeed onder de schuilnaam 'W.A. Van Buren'? Die naam kwam niet uit het niets. De Oranje-Nassau's zijn nu nog steeds 'Graven van Buren'.

Stel je voor: je loopt in het Buren van halverwege de zestiende eeuw. Kijk maar uit, want je wordt zo omvergereden door de vele karren met koopwaar. Die rijden over deze drukke weg af en aan. Buren is een rijk handelsstadje, met vruchtbare akkers eromheen die ook nog allemaal bij het graafschap horen. En de eigenaar van al die rijkdom? Dat is graaf Maximiliaan. Een man met maar één kind. Een dochter die precies oud genoeg is om te trouwen: Anna van Buren.

Track 2 – Sint Gregoriuskerk

Zometeen links zie je een kerk, de Rooms-Katholieke Sint Gregoriuskerk. Stel je eens voor dat hier pal voor je een jong meisje loopt, met haar moeder op weg naar de mis. Het is Anna. Haar vader, graaf Maximiliaan, is er niet bij. Hij vecht in het leger in het buitenland.

Dat leger is van Keizer Karel de Vijfde. Hij is Koning van Spanje en regeert ook over de Nederlanden.

Nederland is in de zestiende eeuw onderdeel van een heel groot keizerrijk. Het centrum ligt in Spanje. En het is Keizer Karel de Vijfde die bepaalt hoe het er hier in Nederland aan toegaat. Nederlandse edelen zoals graaf Maximiliaan moeten vechten in het keizerlijke leger. In Nederland is iedereen rooms-katholiek.

Maar dat laatste zal binnenkort gaan veranderen...onder andere door Anna's toekomstige echtgenoot. Graaf Maximiliaan heeft al tijden een man op het oog voor Anna: de Duitse prins Willem van Oranje-Nassau.

In deze tijd is het heel belangrijk dat je een goede partij trouwt en Willem is een topkandidaat. Hij heeft een hoge titel want hij is de prins van 'Orange', een landgoed in Frankrijk.

Ook is hij een vertrouweling van Karel de Vijfde. Anna staat minder hoog op de ladder, maar zij zal het hele graafschap Buren erven van haar vader. De match wordt gemaakt. Ze trouwen hier in Buren, in de Sint Lambertuskerk. Daar lopen we straks langs. Loop je mee?

Track 3 – Oversteek

Voor de veiligheid steken we hier eerst de Kornedijk over. Dan lopen we met de weg mee en kruisen we de Tielseweg. Aan de overkant slaan we meteen linksaf.

Zie je dat laantje tussen die bomen? Daar gaan we naartoe.

Track 4 – Vrijerslaantje

Dit laantje heet het Vrijerslaantje. In 1551 trouwen Anna en Willem hier in Buren, allebei pas achttien jaar oud. Stel je ze hier eens voor, terwijl ze hand in hand lopen.

In het echt was het huwelijk waarschijnlijk helemaal niet zo romantisch. Huwelijken waren in die tijd als strategische zetten op een schaakbord. Je trouwde om je invloed, rijkdom en macht te vergroten.

Willem krijgt door zijn huwelijk met Anna veel rijkdom in handen. En dat zal later goed van pas komen als hij betrokken raakt bij dé onafhankelijkheidsstrijd van Nederland: de Tachtigjarige Oorlog. Een strijd die alles op zijn kop zal zetten.

Voor Nederland én voor Willems kinderen.

Maar... zover zijn we nog niet. Zie je dat park daar aan de overkant van de weg? Daar lopen we nu eerst naartoe. Dat is de plek waar het huwelijk van Anna en Willem wordt bekokstoofd! Of liever gezegd, dat gebeurde in het grote kasteel dat daar vroeger stond.

We lopen er naartoe. Naar het plantsoen waar het ooit stond. Om daar te komen steken we de weg over en gaan tussen de fietsenrekken door naar links. Daarna steken we de dubbele weg over. Daar vertel ik je meer.

Track 5 – Het Plantsoen

We zijn in het Plantsoen. Hier nemen we het paadje naar links. Dan houden we rechts aan en lopen we de klinkerweg op. Aan het eind van die klinkerweg zie je zometeen een bankje met een informatiebord, daar gaan we heen.

Track 6 – Het Kasteel

Je ziet het niet meer maar hier stond ooit het Kasteel van Buren. Een van de grootste kastelen van de Nederlanden in de 16^e eeuw. Een indrukwekkend bouwwerk. Met 4 hoektorens, 170 kamers en 365 ramen. En het had een slotgracht met ophaalbruggen.

Dit bord hier is een gedenkteken aan het kasteel. Van het kasteel zelf is niets meer over. Aan het begin van de 19^e eeuw raakt het in verval en wordt het gesloopt. Het was zo groot, dat de afbraak ervan wel meer dan tachtig jaar duurde. Kijk maar eens goed om je heen. Zie je daar verderop dat muurtje? En daarachter het grasveld? Dat was allemaal kasteel.

Loop je mee? We gaan hier rechts om de rotonde heen en nemen het voetpad langs de begraafplaats, met het veld aan onze linkerhand.

Dit is waar Anna een groot deel van haar jeugd doorbrengt, samen met haar moeder. Haar vader Maximiliaan is vaak in Brussel te vinden. Hij is aanvoerder in het leger van Karel de Vijfde.

Track 7 – Een paleis

We houden hier links aan en blijven de route om het veld volgen.

Op dit veld stond het enorme kasteel. Ooit gebouwd voor middeleeuwse oorlogsvoering, met een vierkante schutterstoren, dikke muren en kleine ramen. Maar in de zestiende eeuw verandert dat. De schutterstoren verdwijnt en tussen de hoektorens worden woonvleugels gebouwd. Het Kasteel wordt een woonkasteel met de uitstraling van een paleis.

Track 8 – Het kasteel van Anna

We nemen zo het rechterpaadje en lopen rechtdoor, iets verder van het veld af, maar nog steeds ruim binnen de kasteelgronden in de tijd van Anna.

Stel je voor: de kleine Anna heeft hier misschien wel aan de hand van haar gouvernante staan uitkijken over dat stroompje waar je zo langskomt. Dat is gissen. We weten niet veel van de kindertijd van Anna, wat ze dacht of hoe zij zich voelde hier op het kasteel. Van haar herinneringen is niks bewaard gebleven.

Track 9 – Het juiste huwelijk

Zometeen gaan we een klein stukje *naar* rechts, en dan nemen we het pad naar links, langs het stroompje.

Wat we wél weten is dat ze net als haar vader Maximiliaan, erg bezig moet zijn geweest met de wereld waarin de familie zich bewoog: die van de hoge adel. De voorvaderen van Maximiliaan waren benoemd tot graaf door Karel de Vijfde. Edelen die zo'n belangrijke status kregen, deden er alles aan om die status te behouden. En dat politieke spel - in de gunst komen bij de juiste mensen, het binnenslepen van de juiste posities en het sluiten van de juiste huwelijken – was een serieuze zaak. Van vrouwen werd verwacht, dat zij vooral vroom en meegaand zouden zijn. Alles om in de smaak te vallen bij de juiste man.

Track 10 – Splitsing

Let hier even op. Bij de splitsing houden we rechts aan.

Track 11 – Hooggeëerd bezoek

We gaan hier zometeen links en dan gelijk weer rechts, waarbij we dicht langs het veld teruglopen.

Het is een bijzondere dag!

In 1545 krijgen ze op het kasteel van Buren bezoek van Karel de Vijfde in hoogst eigen persoon. En die heeft zijn twaalfjarige dienstjongen meegenomen: zijn page. Een veelbelovende, jonge prins die hij erg graag mag. Het is Willem van Oranje-Nassau.

Nog maar kinderen zijn het: Anna en Willem, als ze elkaar voor de eerste keer ontmoeten.

Beklonken is het huwelijk dan nog niet. Dat zal pas later gebeuren. Maximiliaan regelt het vanaf zijn sterfbed. Anna en Willem trouwen als ze achttien jaar oud zijn.

Track 12 – Tanneke

Hier houden we steeds de rechterpaadjes aan, terwijl we met het veld aan onze linkerhand blijven lopen om zo terug te komen bij het begin van het Plantsoen.

Hoewel het huwelijk tussen Willem en Anna vooral een strategische zet is voor beide partijen, lijkt er toch wel sprake te zijn van liefde. Of in ieder geval van genegenheid. Willem vecht in het leger van Karel De Vijfde en schrijft Anna vanaf het front. In die brieven prijst hij haar en geeft haar de koosnaam 'Tanneke'.

Hier op het kasteel van Buren bevalt Anna van hun eerste kind: zoon Filips-Willem, vernoemd naar Filips de Tweede, zoon van Karel de Vijfde. Hun dochter Maria wordt later op het Kasteel van Breda geboren.

Track 13 – Rampjaar

Zie je hier dat muurtje? Het is gemaakt van de brokstukken van het Kasteel van Buren.

En dan, slaat het noodlot toe.

Anna, *La Princesse d'Orange*, overlijdt. In Breda, na een kort en hevig ziekbed. Veel te jong. Vijfentwintig jaar is ze nog maar. Willem blijft alleen achter met hun twee kinderen.

Het is een rampjaar voor Willem. Want ook de Spaanse koning, Keizer Karel de Vijfde, komt te overlijden. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Filips de Tweede. En met hem kan Willem veel minder goed overweg.

Filips de Tweede laat Willem weten geen behoefte te hebben aan zijn diensten. Hij omringt zich liever met zijn eigen vertrouwelingen.

Aan het eind van het Plantsoen steken we De Dreef over. Dan lopen we verder over de Buitenhuispoortweg.

Track 14 – Buitenhuispoortweg

Een nieuwe tijd breekt aan. Voor Willem, voor de Nederlanden en voor de stad Buren.

Zie je daar het bordje 'Buitenhuispoort'? Goed zoeken, rechts van je. Die poort, daar komen we straks langs. Het verwijst naar één van de verdedigingspoorten van Buren.

We lopen nu een stukje rechtdoor en slaan zometeen rechtsaf, de straat de Buitenbuurt in. Zie je het al? We lopen richting de oude stadsmuren van Buren.

Track 15 – Buitenbuurt

Stel je eens voor. In het Buren van de zestiende eeuw, was dit echt 'de Buitenbuurt'. De buurt dicht bij de buitenste stadsmuren en dus kwetsbaar voor aanvallen van buitenaf. Buren was altijd al een verdedigingsbolwerk. Graaf Maximiliaan liet de stadsverdediging al versterken en nu was het graafschap in handen van Willem van Oranje.

Track 16 – Richting stadswal

Aan het eind van de straat gaan we zometeen linksaf. Je loopt dan een klein stukje over de straat de Kornewal. Daarna volgen we het pad bovenlangs, over de originele stadswal.

Track 17 – Tachtigjarige oorlog

Moet je je eens voorstellen, nu je hier over de stadswal loopt. In het Buren van de zestiende eeuw lopen hier gespannen, oververmoeide soldaten. Ze houden de wacht. Het gevreesde Spaanse leger kan elk moment aanvallen.

De Tachtigjarige oorlog.

Anna overlijdt nog geen tien jaar voordat de Tachtigjarige Oorlog uitbreekt. De onafhankelijkheidsstrijd van Nederland waar Willem van Oranje het boegbeeld van wordt. En Buren is vanaf het begin betrokken bij het verzet tegen de Katholieke Spaanse overheersers.

De Protestantse opstand in de Nederlanden groeit, iets dat de Spaanse overheersers met man en macht en met veel geweld proberen te onderdrukken.

Willem is niet langer loyaal aan de Spanjaarden en vindt dat iedereen moet kunnen geloven wat hij wil. Hij pleit voor vrijheid van godsdienst. En dat wordt hem door de nieuwe Spaanse koning Filips de Tweede niet in dank afgenomen.

Wanneer Willem opnieuw met een Anna trouwt, de Duitse en Protestantse Anna van Saksen is Filips de Tweede woest. En Willem had al geen goede band met de nieuwe Spaanse koning.

We vervolgen de weg over de stadswal, met het water aan onze rechterhand. Langs de stadswal zie je veel oorlogsmonumenten, kijk maar eens goed om je heen.

Track 18 – De ontvoering

Filips de Tweede geeft opdracht Willems eerste zoon en wettige erfgenaam Filips-Willem, te ontvoeren. Het is een strategische gijzeling. Willem is op dat moment zelf al gevlucht naar het Duitse Dillenburg en zijn zoon studeert in Leuven. Hij is pas dertien jaar oud en zal in Spanje een Katholieke opvoeding krijgen.

30 jaar zal Filips-Willem in gijzeling doorbrengen.

Track 19 – De muurtoren

We komen nu bij de Muurtoren, daar aan je rechterhand. De oude verdedigingswerken van Buren bestonden al veel langer maar in de zestiende eeuw krijgen ze een nieuwe rol, in de opstand tegen Spanje.

Laten we de Muurtoren van dichtbij bekijken. Als je hier staat kun je het zo voor je zien: een kanon bovenop, soldaten die af en aan rennen met zware kanonskogels. Op de achtergrond sirenes die klinken om de burgers te waarschuwen voor het naderende Spaanse leger. En aan de overkant van het water, in de verte, de vijand die langzaam maar zeker oprukt.

Kom, laten we verder lopen langs de wal.

Zie je dat mooie grote gebouw aan je linkerhand? Dat was ooit een weeshuis, opgericht door Maria van Nassau, ofwel Maria van Buren. De dochter van Willem en zijn eerste vrouw Anna van Buren. Het is nu het Marechaussee-museum.

We komen er straks nog terug. Dan vertel ik je er meer over.

Track 20 – De opvolger van Willem

Hier lopen we verder langs de wal. Zie je daar die molen? Dat is de Prins van Oranje molen. We lopen er naartoe en dan rechts er omheen. We houden het water daarbij steeds aan onze rechterhand.

De Tachtigjarige Oorlog zet alles op zijn kop.

Willem van Oranje stond aan het begin ervan, maar heeft het einde niet mogen meemaken. In 1584 wordt hij vermoord door Balthasar Gerards, in opdracht van de Spaanse koning. Zijn oudste zoon zit dan nog altijd in ballingschap. In Spanje, waar hij een Katholieke opvoeding krijgt. Ver weg van zijn familie en de Nederlandse strijd voor onafhankelijkheid.

Wie moet nu de vader des vaderlands opvolgen? En wie heeft recht op zijn erfenis?

Willem trouwt in zijn leven vier keer en krijgt vijftien kinderen, waarvan er uiteindelijk twaalf in leven blijven. De ontvoerde Filips-Willem heeft, als oudste zoon, de meeste rechten, maar groeit niet op in de Nederlanden. Hij krijgt niets mee van de Opstand en hoort pas veel later van de dood van zijn vader. Misschien zijn jongere broer Maurits?

Maurits is de zoon uit het tweede huwelijk van Willem met de Duitse Anna van Saksen. En Maurits is al op jonge leeftijd een belangrijke aanvoerder in het Nederlandse leger. Maurits wil wel. Hij eigent zich zelfs de titel 'geboren Prins van Oranje' toe.

Track 21 – De Prins van Oranje Molen

Hier zien we de molen. In de zestiende eeuw hebben boeren te maken met 'maaldwang'. Dat betekent dat ze verplicht zijn om hun graan te malen op de molen van hun leenheer. Edelen pikken daardoor letterlijk een graantje mee van de oogst.

En het geld dat ze daarmee verdienen wordt gebruikt om veldslagen te bekostigen. Alleen, die veldslagen zijn niet goedkoop. En de stad wordt ook nog eens geteisterd door rampspoed. Het eens zo rijke Buren wordt armer en armer. Tijdens de oorlog worden boerderijen verwoest en bewoners vermoord. De pest breekt uit en de mensen lijden honger.

Als eind 1575 een enorme brand een groot deel van de stad in de as legt, is er van Buren weinig over.

Track 22 – Richting Voorstraat

We lopen nog een stukje rechtdoor en dan zometeen links de Voorstraat in.

Als je daar even naar rechts kijkt, zie je trouwens de Culemborgse Poort, ook wel de Huizenpoort. Dit is de laatste overgebleven stadspoort van het oude Buren. Kom, wij gaan hier links de Voorstraat in.

Track 23 – Sint Lambertuskerk

Zie je daar aan de linkerkant die kerk? Dat is de Sint Lambertuskerk. Hier trouwt Willem van Oranje met zijn eerste vrouw Anna van Buren. De bisschop van Keulen zegent het huwelijk in. Jaren later wordt hier dochter Maria van Buren begraven. In de tombe, onder het koor. Als enige van het gezin. Zonder haar broer Filips-Willem of haar moeder Anna.

Zie je het beeld voor de kerk? Daar zijn ze wel verenigd: Het jonge gezin van Oranje-Nassau: Willem, Anna, Filips-Willem en Maria.

Hier staan we even stil.

Want hoe anders is de situatie later, na de moord op Willem van Oranje. Buren is Protestants, net als grote delen van Nederland. En daarom mag de wettige opvolger van Willem, zijn oudste zoon Filips-Willem de Republiek niet in. Hij is Rooms-Katholiek en heeft het grootste deel van zijn leven in Spanje doorgebracht. In de Nederlanden zit men niet op hem te wachten.

In tegenstelling tot Maurits, die bevelhebber is van het leger en grote successen boekt voor de Nederlandse Opstand. Binnen de Republiek is de verwachting dat hij in de voetsporen van zijn vader zal treden.

Maar dat valt niet mee. Maurits is berekenend en wantrouwig. Hij mist de ervaring en de diplomatieke charme van zijn vader. In niets lijkt hij op hem.

Kijk je naar de overkant van de straat, dan zie je het Museum Buren en Oranje liggen. Ook daar vind je veel over de geschiedenis van deze Oranjestad. Wij vervolgen nu onze route, door na de kerk een stuk rechtdoor te lopen, en dan linksaf die kleine steeg in te slaan, de Kerkstraat in.

Track 24 – Kerkstraat

Hier lijkt het wel alsof de tijd heeft stilgestaan, vind je niet? Alsof het nog steeds de zestiende eeuw is. Aan het einde gaan we een klein stukje naar rechts en dan meteen links. We volgen daar de Gasthuisstraat.

Track 25 – Maria van Buren

We lopen hier door tot aan het kruispunt, en dan gaan we naar rechts, de Weeshuisstraat in. Kijk je daar naar links, dan zie je weer dat indrukwekkende grote gebouw. Het voormalige weeshuis, gesticht door Maria van Buren.

Als het goed is, zie je haar verderop in de tuin staan. Zie je Maria? De oudste dochter van Willem van Oranje en de zus van de ontvoerde Filips-Willem?

Kijk maar eens goed.

Maria is achtentwintig jaar oud als haar vader wordt vermoord. Jarenlang vecht zij voor haar erfdeel en dat van haar broer Filips-Willem. Een broer die iedereen vergeten lijkt te zijn – behalve Maria.

Daarnaast laat ze ook een eigen erfenis aan Buren na: het weeshuis. Want zelf krijgt zij geen kinderen. Ze trouwt pas op haar negenendertigste. Lange tijd kan ze niet trouwen omdat ze geen bruidsschat heeft. Maria is een bijzondere vrouw. Laten we verder lopen terwijl ik je meer over haar vertel.

We gaan hier verder met het Weeshuisgebouw aan onze linkerhand. Aan het eind van de weg slaan we rechtsaf. We lopen dan een heel stuk terug langs dezelfde wal als daarstraks maar dit keer beneden over de straat.

Track 26 – De erfenis

Maria van Buren heeft samen met haar broer Filips-Willem recht op het grootste deel van de erfenis van Willem van Oranje. Zij zijn de oudste kinderen. Maar hoewel Willem zijn kinderen gevraagd heeft rekening met elkaar te houden, ontstaat er een jarenlang conflict over de verdeling van zijn erfenis. En zolang de erfenis niet verdeeld is, staat het leven van Maria stil. Zonder bruidsschat geen huwelijk.

Willem heeft een goede band met zijn dochter Maria. Uit brieven blijkt dat hij haar hoog heeft zitten. Hij noemt haar 'Maayke' en prijst de manier waarop ze zijn zaken waarneemt. Ze is slim, heeft een sterke mening en een groot loyaliteitsgevoel. Als ze een man was geweest, dan was de strijd om de erfenis waarschijnlijk zó uitgevochten.

Maar Maria is geen man. En haar broer Filips-Willem is ontvoerd naar Spanje. Haar halfbroer Maurits wordt gezien als Willems opvolger. En hij kan de erfenis goed gebruiken voor zijn oorlogskas. Hij trekt de hele erfenis naar zich toe. Ook al hebben Filips-Willem en Maria meer rechten, ze hebben minder macht. En Maria kan hij als vrouw makkelijk op een zijspoor zetten.

Althans...dat dént hij.

Maria verzet zich. Haar verbannen broer Filips-Willem moet zijn deel krijgen. Maria is ongekend loyaal aan hem en voert het beheer over zijn erfgebieden in de Nederlanden.

Tot Maurits daar een stokje voor steekt.

Maria mag alleen nog het Burense erfdeel beheren. Zij op haar beurt laat zich voortaan 'geboren prinses van Oranje' noemen. Een steek onder water naar de titel die Maurits heeft gekaapt.

Track 27 – Familieberaad

We lopen hier verder over de weg, met het water aan onze linkerhand tot we terug zijn bij de Tielseweg.

Maria geeft niet op. Samen met Willem's vierde vrouw Louise de Coligny blijft ze strijden voor een eerlijke verdeling van haar vaders erfenis. Er komt een familieberaad. Het land is oorlogsmoe en binnen de Republiek wordt erop aangedrongen om de erfeniskwestie voor eens en voor altijd op te lossen.

Vijfentwintig jaar na de moord op Willem van Oranje is er eindelijk overeenstemming over de verdeling van de erfenis. En er komt een vredesbestand. De Tachtigjarige Oorlog wordt twaalf jaar lang gestaakt.

Ook voor Buren loopt het goed af. De stad blijft onder beheer van Maria en haar man, Filips van Hohenlohe, en krabbelt langzaam weer op.

Track 28 – Einde

Zie je daar voor je de Tielseweg liggen? Als je net daarvoor naar rechts gaat, kun je zometeen met de weg aan je linkerhand teruglopen naar de parkeerplaats.

En de titel 'Prins van Oranje'? Die erft Maurits. Het is zijn wisselgeld in de onderhandelingen. Maurits heeft laten opmaken dat hij alle bezittingen en titels van zijn broer Filips-Willem erft als die komt te overlijden en geen kinderen nalaat.

Filips-Willem sterft kinderloos en houdt zich aan zijn woord. Maurits is voortaan de echte Prins van Oranje. De ware opvolger van Willem. Hij zal later het stokje doorgeven aan zijn jongste halfbroer Frederik-Hendrik, zoon uit Willems vierde huwelijk met Louise de Coligny.

Leuk dat je met mij bent meegelopen. Door het Buren van de zestiende eeuw. Waar de vader des vaderlands trouwde met zijn eerste vrouw Anna, waar de Tachtigjarige Oorlog oplaaide en een erfenis de Oranje-Nassaus bijna uiteendreef. Hier in dit kleine stadje werd het conflict gesmoord en de dynastie gered. En jij was erbij.

Zie ik je nog een keer? Bijvoorbeeld in Den Haag? Daar laait in de 17^e eeuw een strijd op tussen twee vrouwen waardoor de stad verandert in een echte hofstad. En we lopen langs Paleis Huis ten Bosch, dat in die eeuw gebouwd is. Het huidige woonhuis van onze koning en koningin en hun drie prinsessen. Voor nu: wel thuis!

EINDE